

KJAK

Málráðið gjørt niðurstøðu um føroyskt stavrað

Málráðið
Tíðindaskriv

Í løgtingslógini um mál-ráð stendur, at ein av upp-gávunum hjá Málráðnum er "at áseta føroyska stav-seting" (§ 2, nr. 3), og tað er í tí sambandi, at Málráðið nú hevur viðgjørt spurningin um føroyskt stavrað og gjørt niðurstøðu í málinum. Á fundi 13. november sam-tykti Málráðið (við 8 at-kvøðum fyri og 3 ímóti) at varðveita føroyska stav-raðið óbroytt, t.e. a á b d ð e f g h i í j k l m n o ó p r s t u ú v y ý æ ø

Grundgevingar at varð-veita verandi stavrað eru, at tað hevur drúgva siðvenju á baki. Tað hev-ur í høvuðsheitum verið óbroytt, síðan V.U Hamm-ershaimb setti sítt stavset-ingaruppskot fram í 1846.

At tikið fleiri stavir fyri sama ljóðvirði inn í stavraðið hevði gjørt stav-setingina torførari, og møguligar broytingar eiga heldur at miða ímóti at gera stavsetingina lættari. Skulu broytingar gerast, eiga tær at vera grund-aðar á føroysku ljóðskip-anina og føroyskar rætt-skrikingarmeginreglur, og ikki á ljóðskipanir og rættsskrikingarmeginreglur í øðrum málum. Í føroysk-um er bókstavurin c van-liga ljóðliga umboðaður av k ella s, bókstavurin x av ks, bókstavurin q av k, bókstavurin v av v, og bók-stavurin z er ljóðliga um-boðaður av s.

Verða eitt nú c, x og w tiknir inn í stavraðið, kann tað skapa óneyðuga stóran iva hjá skúlanæmingum og almenningi, nær ið teir skulu brúkast, tí teir hava ikki egið, sjálvstøðugt ljóð-virði í føroyskum.

Hóast c, w og x ikki eru í stavraðnum, er einki, ið forðar okkum í fram-vegis at tala og skriva um c-vitaminir, c-mol, at skriva internetadressur við www ella at brúka x í orðum sum marxisma og sex. Fremmandu stavirnir síggjast m.a. í fremmand-um orðum og vøruheitum, nøvnum o.ø. Tað, at hesi út-lendsku nøvn, heiti og orð verða brúkt í føroyskum,

ger ikki, at fremmandu stavirnir nýtast ella eiga at gerast partur av stavrað-num.

Tað ber sjálvandi fram-vegis til at stava eitt nú fremmand nøvn við stav-um, sum ikki eru í føroyska stavraðnum, t.d. Lazio, Skåne, La Coruña, Newton, Atatürk, Quito og Marx, hóast z, á, c, ñ, w, ü, q og x ikki eru í stavraðnum. Fremmand nøvn eru altíð í einum máli, hóast allir stavir ikki eru í stavraðnum.

Vit hava altíð vitað, at aðrir stavir enn okkara eru til, og at summir teirra verða brúktir í okkara máli. Soleiðis hevur tað altíð verið, og soleiðis er í øllum málum. Tí hava orðabøkur tikið fremmandu stavirnar við og hava skipað leitorðini sambært hesum veruleika og skrivað: a, á, b, c, d...

Verða nýggir stavir tik-nir upp í stavraðið, má um-fatandi arbeiði gerast at útgreina, nær c og z kunnu verða sett inn fyri s, nær c og q kunnu verða brúkt, har k stendur nú, o.s.fr.

Fremmandu stavirnir verða framvegis nýttir á økjum sum t.d. stóddfrøði og evnafrøði, men verða teir tiknir inn í stavraðið og harvið fáa støðu sum føroyskir stavir, er ilt at siga, hvørjar avleiðingar tað kann fáa fyri rættsskrivingina.

Stavraðan

Tá ið vit stavraða (alfabet-isera) í eitt nú orðabókum og telefonbókum og á bókasøvnum, nýta vit, um-framt føroyska stavraðið, modernaða latínska stav-raðið, t.e. enska stavraðið. Harumframt verður bók-stav-urin á í dons-kum, norskum og svens-kum orð-um settur á aftasta pláss, og bókstavurin þ í eitt nú norrønum og íslenskum orðum verður settur millum t og u, t.e.

a á b c d ð e f g h i í j k l m n o ó p q r s t þ u ú v w x y ý z æ ø á

Bókstavurin þ verður settur beint eftir t, tí norrønt þ vanliga verður til t í før-oyskum, og á verður sett á aftasta pláss, tí har stendur tað í danska og norska stavraðnum.

Tórshavn 15. november 2013
vegna Málráðið, Zakaris Svabo
Hansen, formaður

»Abbi - mín bókstavur var ikki í skúlanum«

Málráðið gongur ímóti øllum tilmælum - og hevur onga grundgeving...

Sjúrður Skaale

Tá hevði nógv orðaskifti við sær, tá løgtingið í 2009 hevði spurningin um alfabetið til viðgerðar.

Men tað var lítil ivi um, hvør avgerð fór spyrjast burturúr: Ein meiningar-kanning vísti, at ein greiður meiriluti av føroyingum vildi hava eitt fult alfabet. Ein samd Málnevnd mælti eisini til, at bókstavirnir c, w og x vórðu tiknir inn í alfabetið. Og á løgtingið var ovurstórur meiriluti fyri tí sama.

Eg minnst serliga eitt frá løgtingsviðgerðini: Heð-in Zachariassen úr Fólka-flokkinum greiddi frá, at tá abbasonurin fór í skúla, hevði abbin eftir fyrsta skúla-dag spurt hvussu tað hevði gingist. Drongurin hugdi keddur upp á abban og segði: Abbi - mín bókstavur var ikki í skúlanum...

Nógv góð argument vóru fyri at normalisera føroyska alfabetið, men hetta var kanska tað sterkasta.

Hví skulu bókstavir, sum vit brúka hvønn dag, og sum nógvir føroyingar bera í sínum navni, ikki vera í okk-ara alfabeti? Enn er einki haldgott svar komið uppá tað - og tí ivaðist eingin í, at hetta fór at koma uppá pláss.

Og tað var júst orsøkin til, at Løgtingið onga formliga støðu tók í málinum. Í staðin mælti ein fullsamd ment-anarnevnd tí komandi Mál-ráðnum til at autorisera eitt fult, føroyskt alfabet.

Eingi argument

Nú hevur Málráðið so tikið sína støðu. Og hon bleiv ikki sum væntað. Ráðið gongur ímóti meirilutanum av før-oyingum, ímóti meirilutanum á løgtingi, ímóti eini samdari mentanarnevnd og ímóti fyrrverandi Málnevndini.

Tað hevur ráðið rætt til. Men tá ráðið tekur eina so kontroversiella avgerð, áttu góðar grundgevingar

at staðið sum skorðar undir henni.

Men so er ikki. Í grundgevingunum verð-ur sagt, at serføroyska stav-raðið hevur drúgva siðvenju á baki. Tað er ikki beint. Í fleiri føroyskum skúlabókum stendur tað fulla stavraðið.

Víst verður til stavseting-aruppskotið hjá Hammers-haimb frá 1846. Men hann hevði altso X við. Og heim-urin er ikki heilt tann sami í dag sum í 1846.

Sagt verður, at C er ljóð-liga umboðað av S ella K, X er umboðað av KS osv. Tað er lutvíst rætt. Men vit hava eisini eitt skriftmál og eitt fakmál - og har kann mann als ikki seta S fyri C ella KS fyri X.

Málráðið sigur at tað, tey rópa "fremmandu stavirnir" síggjast í "fremmandum" orðum og nøvnum. Ókey? Er Zachariassen eitt "fremmant" navn? Er Loran C "fremm-ant"? Er sex "fremmant"?

Ein grundgeving er, at verða tað, tey rópa "nýggir"

stavir tiknir inn í alfebetið, "má umfatandi arbeiði gerast at útgreina" hvar teir skulu brúkast. Hví tað? Teir skulu brúkast akkurát har, sum teir verða brúktir. Men vit fara at hava nøkur amboð afturat í amboðskassanum, tá vit í framtíðini taka heimin til okkum á føroyskum.

Málráðið hevur snøgt sagt ikki lagt fram eina ta einastu fakliga grundgeving fyri síni avgerð um at ganga ímóti meirilutanum av føroyingum, fyrrv. Málnevndini og Løg-tinginum.

Eitt alfabet afturat

Eg haldi eitt høvuðsargument fyri at hava eitt vanligt, fult alfabet er tann einfalda, at tað er tað, sum vit brúka. Í øllum indoeuropeiska heim-inum siga fólk ABC fyri 123, og tá vit gera listar og yvirlit nýta vit eisini ABCDE. Tað gera føroyingar eisini. Vit siga ikki og fara aldrin at siga AÁBDÐ.

Og tað løgna er, at hetta ásannar Málráðið. Tey skriva

í sínum grundgevingum fyri amputeraða alfabetinum, at "tá ið vit stavraða (alfabeti-sera) í eitt nú orðabókum og telefonbókum og á bókasøvnum, nýta vit, um-framt føroyska stavraðið, modernaða latínska stav-raðið, t.e. enska stavraðið".

Við øðrum orðum: Vit skulu hava tvey alfabet! Eitt, sum er "føroyskt", men ikki hýsir dagsins másliga veruleika og tí ikki kann brúkast - og eitt annað, sum kann brúkast.

Hetta fer at geva børnum ta fatan, at tað føroyska er nakað mann skal læra, men tað "ordiliga" - tað, sum mann kann brúka - er tað útlenska.

Hetta er ikki bara skaðiligt fyri føroyskt, men eisini fyri tjóðskaparligu sjálvsfatanina hjá børnunum.

Lurtið eftir Jeffrei

Tá orðaskiftið var um henda spurning í 2009, skrivaði tann gløggið málfrøðingurin Jeffrei Henriksen soleiðis:

"Tíverri eru tað ikki øll, ið duga nakað stavrað; og tey duga sostatt ikki væl at leita í nøkrum stavraðaðum orðalista, t.d. nøvnum í telefonbókini. Tey, ið bert hava lært tað serføroyska stavraðið (við ongum c, q, w, x) eru eisini illa fyril! Sostatt man vera longest sum best, at skúlabørn alt fyri eitt læra eitt føroyskt-vesturlendskt stavrað."

Í meirilutanum í Málráð-num eru eisini fólk, sum vilja føroyskum væl, og gera eitt stórt arbeiði fyri at styrkja føroyskt. Tað eiga tey allan heiður fyri.

Men í farnu viku tóku tey eina avgerð, sum avmarkar og skerjir føroyskt. Sum ger føroyskt ekskluderandi í staðin fyri inkluderandi - og harvið ger føroyskt veikari. Og tey hava ikki lagt fram eina einastu líkinda grund-geving.

Vónin var, at ráðið fór at finna eina pragmatiska semju um stavraðið. Í staðin tykist meirilutin sjálvur hava tikið stavraðið.

Tá orðaskiftið var um henda spurning í 2009, skrivaði tann gløggið málfrøðingurin Jeffrei Henriksen soleiðis: »Tíverri eru tað ikki øll, ið duga nakað stavrað; og tey duga sostatt ikki væl at leita í nøkrum stavraðaðum orðalista, t.d. nøvnum í telefon-bókini. Tey, ið bert hava lært tað serføroyska stavraðið (við ongum c, q, w, x) eru eisini illa fyril! Sostatt man vera longest sum best, at skúlabørn alt fyri eitt læra eitt føroyskt-vesturlendskt stavrað.«